

FİRUZE ENGİN'İN *HIDRELLEZ* OYUNU¹

Prof. Dr. Zeki TAŐTAN²

ÖZET

Firuze Engin, son dönemin önemli yazarlarından biridir. Özellikle tiyatro hususunda çalışmaları olan yazar, *Hidrellez* ve *Cambazın Cenazesi* oyunları ile dikkatleri çeker. *Hidrellez*, 2013-2015 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda; *Cambazın Cenazesi* adlı oyun ise 2014-2016 yılları arasında İkinci Kat Tiyatro'da sahnelenir. Bu oyunla 2015 Afife Tiyatro Ödülleri'nde Cevat Fehmi Başkut Özel Ödülü'nü kazanan Engin, tiyatro yazarlığı dışında, yönetmenlik ve oyunculuk gibi görevler de üstlenir.

Hidrellez'in konusu yazarın doğduğu şehir Edirne'de geçer. Meriç Nehri kıyısında yaşayan Çingenelerin hayatlarından kesitler sunan oyun, bir aşk öyküsü etrafında cereyan eder. Kargakapı Mahallesi'nde geçen oyunda yaşam, Çingeneler için yoksulluk ve çaresizliğin etrafında şekillenir. Bir gün mahalleye sığınma amaçlı gelen Ender'le Seyyal arasında başlayan yakınlaşma iki farklı kültür arasındaki bir çatışmayı da ortaya çıkarır.

Biz bu çalışmada, yazarın *Hidrellez* oyununu yapısal olarak inceledikten sonra Çingenelerin yaşamından bazı izler aktaracağız.

Anahtar Kelimeler: Hidrellez, Firuze Engin, Türk Tiyatrosu, Gelenek, Çingeneler, Edirne.

¹ Bu Makale 27-29 Ekim 2018 tarihleri arasında Manavgat-Antalya'da düzenlenen ASEAD 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, zekitastan@gmail.com

GİRİŞ

Dünya'ya Hindistan'dan yayıldıkları bugün artık bilinen (Berger, 2000, 9) ancak isimlerinin kaynağı tam tespit edilemediği için farklı isimlerle anılan Çingenerler³, X.-XIV. asırlarda gruplar hâlinde, İran tarafından gelerek, Suriye veya bir müddet Bizans arazisi üzerinde kaldıktan sonra, Mısır ve kuzey Afrika'ya geçerler. Buradan da İspanya ve Avrupa'ya da yayılırlar (Gökbilgin, 1). Türkiye'ye de XV. yüzyılın sonlarına doğru yerleşmiş oldukları tahmin edilmektedir. Osmanlı Devleti'ne girişlerinin Balkanlardan olduğu sanılan Çingenerlerin çoğunlukla buldukları yerler Rumeli eyaleti olmuştur (Altınöz, Mayıs 1995, 22-29).

Çingenerler, kendilerine has yaşam tarzları, gelenek ve görenekleriyle edebiyatımıza da konu olmuşlardır. Türk Edebiyatında Çingenerler'le ilgili; Ahmet Midhat Efendi'nin *Çengi*, (Letaif-i Rivayat), Refik Halit, *Yılda Bir*, Selahattin Enis, *Çingenerler*, Sabahattin Ali, *Değirmen*, Şevket Bilgisel, *Çingene Serdar*, Tahir Alangu, *Dünyada ve Bizde Çingene Hikâyeleri*, Erdoğan Tokmakçioğlu, *Çingene Pilici*, Hüseyin Kılıç, *Çingenem Çengi Çengi*, Metin Kaçan, *Ağır Roman*, Hasan Aydın, *Türk ve Dünya Yazarlarından Çingene Öyküleri* gibi birçok roman ve öykülere başvurmak mümkündür⁴.

Kimi yazarlar da Çingenerler'in yaşam tarzlarını bizzat gözlemleyerek veya yaşayarak edebî bir şekle büründürmüşlerdir. Cumhuriyet dönemi yazarlarımızdan Osman Cemal Kaygılı, bu konuda ilk akla gelenlerdendir. Kaygılı, 1939 yılında yayımladığı *Çingenerler*'de İstanbul ve çevresinde yaşayan Çingenerleri; dilleri, barındıkları yerler, meslekleri, giyim kuşamları, gelenek ve görenekleriyle realist bir bakış açısıyla ele almıştır⁵.

Son dönem tiyatro yazarlarından olan Firuze Engin de *Hidrellez* adlı oyunuyla Çingenerleri konu alan yazarlarımızdan bir diğeridir. 2013-2015 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda sahnelenen ve henüz yayımlanmamış olan *Hidrellez* adlı oyun, yazarın doğduğu yer olan Edirne'de, Meriç Nehri kıyısında yaşayan Çingenerlerin hayatlarından kesitler sunar.

³Çingenerlerin bugün çoğunlukla buldukları yer Romanya olduğundan dolayı bunlar Rom olarak anılırlar. "Çingenerler", *Hayat Ansiklopedisi*, c. II, s. 921; ayrıca son dünya Çingenerler Kongresi'nde; "dünyada sayıları 5-6 milyonu bulan Çingenerlere 'rom' denilmesine karar verildiği" belirtilir (İsmail Haşim Altınöz, "Osmanlı Toplumunda Çingenerler", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 29).

⁴Ahmet Midhat Efendi, *Çengi*, (Letaif-i Rivayat), Kırkambar Matbaası, İst. 1304 (1887); Refik Halit, *Yılda Bir*, İst. 1910; Selahattin Enis, *Çingenerler*, İst. 1918; Sabahattin Ali, *Değirmen*, İst. 1929; Şevket Bilgisel, *Çingene Serdar*, İst. 1948; Tahir Alangu, *Dünyada ve Bizde Çingene Hikâyeleri*, İst. Nil Yayınları, 1972; Erdoğan Tokmakçioğlu, *Çingene Pilici*, İst. 1975; Hüseyin Kılıç, *Çingenem Çengi Çengi*, Ankara, 1986; Metin Kaçan, *Ağır Roman*, Metis Yayınları, İst. 1990; Hasan Aydın, *Türk ve Dünya Yazarlarından Çingene Öyküleri*. İnkılap Yayınları, İst. 2004, 312 s.

⁵Bk. Zeki Taştan, *Osman Cemal Kaygılı'nın Çingenerler'i*, *Araştırmalar*, 18, 53-68, (2007)

Kargakapı Mahallesi'nde geçen oyun, Çingenerin eğlenceli görülen yaşantısına mukabil yoksulluk ve çaresizliğin etrafında şekillenir. Bir gün mahalleye sığınma amaçlı gelen Ender'le Seyyal arasında başlayan yakınlaşma iki farklı dünya arasındaki bir çatışmayı da ortaya çıkarır.

Firuze Engin tarafından 2006 yılında yazılan *Hıdrellez*, çoğunluğu özel tiyatro olmak üzere bugüne kadar birçok tiyatrodan sahnelenir. En son 2016-2017 sezonunda Van Devlet Tiyatrosu'nda sahneye konulur. Kapakta; “Meriç Nehri kıyısında yaşayan Çingenerin mahallesinde, geçmiş zaman içinde bir Hıdrellez'den önce...” alt başlığıyla sunulan oyun; Çingenerin o hep bilinen “eğlenceli, şen, şakrak” hayatlarının arkasında gizlenmiş acılar, siyasi bir fon eşliğinde, hüzünlü bir aşk öyküsü etrafında anlatılır. Zengin bir kadrosu olan oyunda kişiler; Tinke, Seyyal, Ender, Hüseyin; Çalgıcı Şoparlar: Vasfi, Gurbet, Kıpti; Dedikoducu Kadınlar: Sabire, Ayşen, Nurhayat, Fatma; Mahalleli Gençler: Necdet, Nergis, Gonca; Zübeyde, Nurettin; Ender'in arkadaşları; Ender'i Arayan Adam ile Ziya şeklinde verilir.

1. OYUNUN YAPISAL UNSURLARI

1.1. Dekor (Mekân)

Edirne'de geçen oyunda mekân olarak daha çok açık alanlar tercih edilir. Olayların geçtiği yer eserin kapağında; “Meriç Nehri kıyısında yaşayan Çingenerin mahallesinde...” alt başlığıyla sunulur. Mekâna dair sunulan özellikler, Çingenerin yaşadıkları yoksulluk ve sıkıntılarıyla muvazi bir şekilde tasvir edilir:

“Tilke'nin evinin önü etrafta; evi çevreleyen, bir bahçe görüntüsü yaratmaya çalışarak çakılmış birkaç çit ve onun ortasında küçük, kaba bir ev. Neredeyse bir baraka. Bahçenin içinde tahta bir sedir; üzeri naylon kaplı çirkin tahta bir masa, çevreye saçılmış teneke kutular. Kutuların bazılarının içinde çiçek ekili.” (s. 2)

Çingenerler, şehrin kenar bir mahallesinde yaşarlar. Yaşadıkları mahalle âdeta şehre yabancı ve dışlanmış bir mekândır. Bu durum Çingenerlerin söyledikleri şarkılara da yansır:

“Şehrin ana caddesi buradan

Geçmez.

Geçtiğini hiç görmedik!” (s.3)

Mahallenin ve burada yaşayan insanların kendi kaderlerine terk edilişlerini ortaya koyan hadiselerden biri de Zübeyde'nin mahalleye gelişi esnasında yaşanır. Zübeyde yıllar sonra döndüğü mahallede kardeşi Tinke'nin evini bulmak için kapı numarasını sorunca mahalleli ile aralarında ilginç bir konuşma geçer:

KIPTİ: Ana cadde burada geçmez anfendi. Selimiye camisi çok ileri düşer.

ZÜBEYDE: Eski bir tanıdığımı ziyarete gelmişim; evi şimdi bulurum. Muhtar, yirmi numara demişti ama..?

GURBET: Pehh..! Sen muhtara ne bakıyun? Kargakapı'da ev numarası diye şey varmış mı? Sorsaydın ya muhtarın kendisine, kendi evi kaç numara bilir miymiş? (s.4)

Olaylar, bir Orta Oyunu sahnesi gibi genellikle evlerin önünde cereyan eder. Sahne ışığı mahallenin diğer evlerini aydınlatır. Bir yerde Seyyal sedirde oturmakta diğer tarafta kadınlar dedikodu etmektedirler. Oyunun ikinci sahnesinde de Ender, Tinke'nin evinin bahçesindeki sedire oturmuş gazete okumaktadır. Üçüncü sahnede Seyyal ile Hüseyin neredeyse her gece buluştukları nehir kıyısına gitmişlerdir. Hüseyin, geleceğe dair planlarından bahsederken bir yandan da esrar içmektedirler. İlerleyen saatlerde oradan kalkarak tekrar mahalleye gelirler. Uykusu kaçan Ender bahçede oturmuş kitap okumaktadır. Dördüncü sahnede mahallede açık hava düğünü yapılmaktadır. Darbuka, klarnet, keman sesi insan kalabalığı ve düğün telaşına karışmıştır. Mahallenin bir başka köşesinde mahallenin kızları sohbet etmekte bir yandan da alkol almaktadırlar. Bir sonraki sahnede Gurbet, Vasfi için için yanan bir tenekenin dumanı etrafında oturmakta ve şarap içmektedirler. Polisler tarafından yakalanacağını anlayan Hüseyin, soluğu sevgilisinin evinin önünde alır. Daha sonra Hüseyin, elleri kelepçeli, mahalle arasında polis eşliğinde çıkarılır. Hüseyin'in yakalanmasından sonra Kıpti, Vasfi ve Ender Ayşen'in evinin önünde zar atmaktadırlar. Ender, mahalleli gençlerle orada bir süre oturduktan sonra Tinke'nin evine döner. Olaylar Tinke'nin evinde devam eder. Altıncı sahnede olaylar, mahalledeki dedikoducu kadınlardan birinin evinde geçmektedir. Sabire, Nurhayat, Ayşen ve Fatma oturmuş dedikodu yapmaktadırlar. Bir sonraki sahnede olaylar aynı evde kaldığı yerden devam etmektedir. Nurhayat bir anda ayaklanarak Tinke'nin evine gelir. Tinke ve Nurhayat Tinke'nin bahçesinde oturup sohbet etmeye başlar. Sekizinci sahnede kadınlar Hıdrellez hazırlığındadır. Evlerden kazanlar taşınmaktadır. Sokakta bir taraftan yemekler pişmekte bir yandan da mahalleli gençler içki içmektedir.

Dokuzuncu sahne Tinke'nin evinin bahçesinde geçmektedir. Ender, Tinke ve Seyyal sohbet etmektedirler. Onuncu sahnede olaylar ilkin Hidrellez kutlamalarının yapıldığı nehir kıyısında geçer. Sahnenin finalinde ise Tinke'nin evinin bahçesine geçilmiştir. Seyyal'in yüzü kırmızı bir tülle kaplıdır. Kınası yakılmaktadır.

1.2. Kişi Kadrosu

Oyunda kalabalık bir şahıs kadrosu bulunur. Tinke, Seyyal, Ender, Hüseyin öne çıkan isimlerdir. Bu kişilerden başka farklı isimlerde çalgıcılar, dedikoducu kadınlar, mahalleli gençler yer alır.

Tinke: Bulgar Çingenelerindendir. Babası öldükten sonra hasta annesiyle Edirne'ye göç etmiş bir Çingene ailesine mensuptur. Tinke, göç hikâyesini paylaşırken Çingenelerin tarihleri boyunca zulüm gördüklerini, ötekileştirildiklerini ve onlara yakıştırılan birçok olumsuz yargının hep var olduğunu ortaya koymaktadır:

TİNKE: Benim babamın dedeleri aslen Macar'da yaşarlarmış. O zaman, ep işkenceler görmüşler oralarda. Et yiyen diye ordan orayı kovmuşlar ep bunları.

ENDER: O ne demek?

TİNKE: Üle işte. İnsan eti yiyen yani. Bunlarıki ep kıtlık, sefillik ya ondan. Aslı yok tabi. Ordan orayı, Bulgar'a gelmişler. Biz evvela göçerdik. Anam anlatırdı, ben talikada doğmuşum.

ENDER: Siz niye geldiniz Türkiye'ye?

TİNKE: Aynı sebep. Açlık! Bulgar'da bizim köylerimiz yakıldı. Babam da yeni ölmüş o zaman. Büle şimdiki gibim sınırı sıkı deyil. Bulgar'ın desen, canına minnet; Macar Çingeneler gitsin diye dört gözle bakıyu. (...) O zaman talikayı durdurduk mu doymak için neyir otu yerdik biz. (s.37)

Oldukça vefalı ve kadir kıymet bilen bir kadındır. Kardeşi Zübeyde Çingene hayatının sıkıntılarına katlanamayıp Dursun adında zengin bir adamın peşine takılıp giderken Tinke, vefat edene kadar hasta annesine bakar. Annesi öldükten sonra Ahmet'le evlenir. Çingenelerin çektikleri sıkıntıları en yakından bilen ve yaşayan biridir. Anlatıcı-yazar bunu şu şekilde şiirleştirir: “Tinke Teyze'nin yüz çizgileri

Derin birer kuyudur artık;

Zamanı saklar içine.

İçine bağırır bağırır, Susar gelene geçene” (s. 9)

Kızının gayri meşru bir ilişkiden doğurduğu bebeğini annesine bırakarak kaçması, bütün hayatı zorluk içinde geçen Tinke'nin belini iyice bükmüş, kalbinde onulmaz bir yara açmıştır. Bu yüzden Tinke, bütün hayatını torununa adamıştır.

Geçimini süpürge yaparak sağlayan Tinke'nin yeknesak yaşamı, kardeşi Zübeyde'nin kırk yıl aradan sonra bir anda mahalleye gelmesiyle hareketlenir. Zira bu kadar süreden sonra hiçbir şey olmamış gibi davranan Zübeyde, Tinke'den hiç görmediği, adını bile bilmediği oğlunu saklamasını istemiştir. Tinke, kardeşine çok kızgın olmasına karşın polisten kaçan yeğenin yakalanması halinde türlü zulümler göreceğini duyunca evinde saklanmasına izin verir.

Seyyal: 17 yaşında genç ve güzel bir kadındır. Tinke'nin torunudur. Sevgilisi Hüseyin'le esrar içerler. Hüseyin'le her gece köprü altında buluşmaları, mahallede dedikodu konusu olur. Seyyal, Hüseyin'in hırsızlık yaptığını bilmesine rağmen onunla arkadaşlık yapmaktadır. Ancak “hırsızdan koca olmaz” diyerek de kendisiyle evlenmek isteyen Hüseyin'in düzgün bir iş bulması noktasında karşı koyar. Seyyal, başına buyruk biridir. Hüseyin'le görüşmek uğruna anneannesi ve Ender'e yeri geldiğinde yalan söylemekten çekinmez. İlişkisi söz konusu olduğunda “Biz nişanlı sayılırız, evleneceğiz” demesine rağmen evlilik konusunda kafası karışıktır. Zira bir düğün esnasında başka bir kıza yakınlık gösteren Hüseyin'i terk eder. Hüseyin'in tutuklanması üzerine bir süre üzülse de ilişkisinin kesin olarak bittiğinden de emin olur. İlişkisini bitirme noktasında yaşından beklenmeyecek bir kararlılık sergilemesine rağmen cezaevine giderek Hüseyin'i ziyaret etmesi onun çelişkili ruh halinin bir tezahürüdür. Bu hadisenin duyulmasından sonra mahallede artan dedikodular ve anneannesinin onu bu konudan ötürü çok bunaltması Seyyal'in adeta zıvanadan çıkmasına sebep olur:

“Gitçem ulan buradan! Kıçına kına yaksın sonra. Bak sokaklara! Bak bak..! Kaveye gidene kadar elbisen ep çamur oluyu di mi? Bulaşır çünkü. Kaçamazsın. Başka yoldan gitsen de er yerde bulaşır. Ne işin var ulan senin burada? Ha? Sana diyum..! Gitsene İstanbul'un koca caddelerinde insan gibi yaşayasın. Ben gitçem ama. Önce anamı bulup alnından öpçem. 'Elal sana be' deycem. Epsinin alla belasını versin!” (s.26)

Seyyal, Ender'e bu sözleri sarf ederken uzun zamandır zihnini kemiren gitme/kaçma fikrini de ortaya koyar. Henüz on yedi yaşında olmasına rağmen evlilik ile ilgili kararını vermesi beklenen Seyyal'in kafası karışık olduğu için tıpkı onu doğurduktan sonra ortadan kaybolan annesi gibi kaçıp kurtulmak istemektedir. Yaşadığı bu kafa karışıklığına yaşadığı mahallenin fiziki, ekonomik ve sosyal şartları da eklenince iş Seyyal için içinden çıkılmaz bir hal almıştır.

Ender'in böyle bir dönemde ortaya çıkması Seyyal'in kafasının daha çok karışmasına neden olur. Zira Ender'in gelmesinden kısa bir süre sonra Seyyal, ondan hoşlandığını hisseder ama bunu itiraf etmekten çekinir:

Epiniz başınızdan atma derdine düştünüz. Ben bu kadar n'aptım bilmem ki! Tinke Anım kime layık buluyu şimdi beni? Talipler çoğaldı. Ala Üseyin'e mi verecek yoksa Necdet daha mı uygun? Benim gönlümü soran yok! (...) Kimse gönlün kimde diye sormadı. Erkes Üseyin'de mi diye soruyu. Esas cevabı duymaya korktuğunuzdan mı esas soruyu sormuyusunuz iç biriniz? (s.35)

Ender: 38 yaşında olan Ender, aslen Çingene'dir. Annesi Zübeyde, Çingene yaşantısına dayanamayıp zengin bir adam olan Dursun adına birine kaçmıştır. İki üniversite bitirmiş bir felsefe öğretmenidir ve üniversite yıllarından bu yana devrimci grupların bir parçasıdır. Bu nedenle Ender, İstanbul'da tanınan biridir. Çeşitli gazetelerde yazılar yazmıştır. Ancak polis tarafından arandığı için teyzesi Tinke'nin evine sığınır. Ender, dış dünyadan bağımsız bir yer görüntüsü veren mahallede kendini güvende hisseder. Günlerini gazete ve kitap okumakla geçiren Ender, kısa bir sürede mahalle yaşamına ayak uydurur. Teyzesiyle mahalle düğününe giden, kahvede edindiği arkadaşlarla zar ve kâğıtla oynanan oyunlar oynayan Ender, hayatın gerçeklerinden uzaklaşarak içinde bulunduğu tehlikeden bir an olsun sıyrılmış gibidir. Ancak Hüseyin'in yakalanması için mahalleye polislerin gelmesiyle polislerden saklandığı gerçeğiyle yeniden yüzleşir. Bu yüzleşme, Ender'in devrimci kişiliği ile uyuşmayan bir ruh haline girmesine neden olur. Mahalleye geleli kısa bir süre olmasına rağmen saklanmaktan yorulduğunu söyleyen Ender'i Seyyal teskin etmeye çalışır:

SEYYAL: Polisler sık sık gelir seni bulurlar diye korkuyusan, üle kolay olmaz gelmeleri; iç korkma. Seni bulcaklar diye gitçen mi yoksa buradan da?

ENDER: Gidecek çok yerim varmış gibi. Şimdi Hüseyin'in yerinde olmayı istiyorum biliyor musun? Bari suçum neyse cezasını öder kurtulurdum. Böyle köstebek gibi gizlenmektense!

SEYYAL: Seninki suç deyil ki! Mal çalmakla bir mi? Em cezası fena size; ep işkence ediyularmış. İnsanların güzelliğini istemekten suç mu olurmuş (s.21)

Seyyal ile Ender arasında geçen bu konuşma, metnin ideolojik arka planına ilişkin ipuçları içerdiği kadar döneme hâkim olan atmosfere de işaret etmektedir. İnsanların güzelliğini istemeye karşılık baskı ve işkenceye maruz kalmanın yarattığı çelişki, Ender'in kimi şahsi özellikleriyle de birleşerek oyunun ilerleyen bölümlerinde daha da derinleşir.

Torununun kaçıp gitme isteğine karşılık Ender'den yardım isteyen Tinke, yaşanan çelişkilere dikkat çeker:

“TİNKE: Sen onun o gitmek istediği yerlerden geliyun işte. Ama oralardan kaçiyun gizleniyun gene bak!

ENDER: Benimki başka teyze. Bilsen; ordaki insanlar buraları görmüyor, fark etmiyor bile. Görsünler istediğimiz için böyle oldu. (...) Gitsin bırak, canının istediğini yapsın demiyorum ama haksızsın. Kendi gibi kalıp da yaşayabilir pekala. Eğer istemiyorsa, mutsuz oluyorsa kimse kaderine razı olmasın! Her yerde kendin olmak mümkün. Seyyal’in böyle bir gücü var. Herkesin var.

TİNKE: Sen ne diye burdasın madem? Kullan o vakit gücünü. Bak kendin söylüyün işte, başkasın diye kovalamıyular mı seni? Korkma, engelle adi, başını da verme! Sen anana benzemememişsin. Sevindim de bu yüzden gelcen diye. Gelsin de dedim, görsün kendi aslı olan insanları. Ama bak; sana bile zor gelmedi mi sünger yatakta uyumak, teneke kaptan yemek yemek? Suç deyil oğlum; sen büle görmedin. Senin aslın bu deyil esasında.” (s.29)

Tinke bu sözlerle Ender’in uğrunda mücadele verdiği, dışlanmasına, kaçıp sürgün hayatı yaşamasına sebep olan şeylere aslında yabancı olduğu gerçeğine işaret etmeye çalışmaktadır.

Ender, her ne kadar üst perdeden yaptığı konuşmalarla çevresindekileri yönlendirmeye çalışsa da kendi içinde yaşadığı çelişkilerden kurtulamaz. Nitekim bilgi, birikim ve yaşam tecrübesiyle kendisinden yardım isteyen Seyyal’e yardımcı olabileceken onun yaşadığı kafa karışıklığının daha da derinleşmesine neden olur. Eve geldiği andan itibaren Seyyal’e oldukça yakın davranması, çiçek vermesi, çok güzel olduğunu söylemesi, gelinliğin ona çok yakışacağını söylemesi, elini tutması, sarılması; Hüseyin’in hapisten çıktığını öğrenmesine rağmen kaçtığını söylemesi, Hüseyin’in hapisten çıkar çıkmaz gelip onu sorduğunu ve Seyyal’e söz verdiği gibi Hidrellez’e yetiştiğini söylememesi Seyyal’in ona yaklaşmasına neden olur. Oysa Seyyal, evlilikle ilgili kafasının çok karışık olduğunu, kiminle evlenmesi gerektiğine karar veremediğini; kendisini bu konuda yönlendirmesini istemesine karşın Ender, herhangi bir cevap vermekten kaçınmıştır.

Yeri geldiğinde Hüseyin’in hapse girmesinden sonra Seyyal’e aşkını ilan eden Kıpti’ye “oğlum, damdan düşer gibi çıktın bir gün karşısına, seviyorum dedin. Ne fayda? Madem çoktandır seviyordun, bugün müydü söylemenin vakti? En başında söyleseydin ya (...) Bu hal yakışıyor mu sana?” (s.33) diyen Ender, bir iki güne kaçacağını bile bile evliliğe karar verme aşamasında olan Seyyal’e umut vermektan, baştan çıkarmaktan ve onunla birlikte olmaktan geri durmaz.

Ender, Yunanistan'a kaçma arifesindeyken Seyyal, 'bana Hüseyin'i bekle diyecek kadar beni hakikaten sevdiysen seni bekleyeyim' der ancak Ender, payladığı Kıpti kadar cesaretli davranamayıp "Özgür değilim Seyyal, gitmezsem benim gibi bir sürü insanın düşü ne olacak? Susup kabullenmek olmaz?" demekle yetinir. Bunun üzerine Seyyal, Ender'in içinde bulunduğu derin çelişkiyi şu sözlerle özetler:

"Ama bana susuyun! Benden kaçıyın, burdan kaçıyın, insanların düşünüyü mü gerçekleştiriyün bülece? Ne dandik bi düş bu be! Ben ayatımda, insanı sevdiğinden ayıracak düş duymadım. Ben sana bişiy diyeyim mi sen korkuyun bal gibi. İstersen er yerdeyken düşün de olur er bi bokun olur. Ama korkuyun. Bu kadarcığını düşlemeye aklın ermiyu paşabeyim. Mesela ucuzundan bi çingene kızına aşık olacağına, desene. O kadarına ayalin yetmez di mi? Ayalgücün yetmiyu di mi bana? De ki kaldın burda aldılar apse seni, çıktın dışarı, Kargakapı'ya döndün emen bi kaç yılda... Ya da iç büle şeyler yoktu da, başında tanıdın beni...Gönlümü yapmak için deme ama sakın; yaşar mıydın burda akkatten? Bizim gibi yani?" (s. 41)

Hüseyin: Çalgıcı bir Çingenedir. Keman çalar. Seyyal'in sevgilisidir. Hırsızlıkla geçimini sağlar. Gözü yükseklerdedir. Geleceğe dair planlar yaparken "Ep ırsızlık yapçak alim yok ya. Yarın yakalanması da var bunun, cepçiliğe benzemez. Em burası ufak yer.. Ama İstanbul üle deyil. E bu işin parası da ufak. Bakalım.. İlerde bi gün, orda başka işler yaparım beklim." (s.13) diyen Hüseyin, İstanbul'a gidip zengin olma hayalleri kurar. Hüseyin İstanbul'a Seyyal ile evlendikten sonra yerleşmeyi düşünmektedir ancak Seyyal henüz askerliğini dahi yapmamış olan Hüseyin'le evlenmek istediğinden emin değildir. Ne var ki hayallerini gerçekleştirmek için birlikte çalıştığı Hayrettin, tekin bir adam değildir. Zira kaçakçılık şebekesini yakalamak üzere mahalleye baskın yapan polisler, Hüseyin'i Bulgaristan'a mal kaçırdığı gerekçesiyle tutuklar. Arkadaşlarının bütün uyarılarına rağmen Hayrettin'le iş yapmaya devam eden Hüseyin bir süre cezaevinde kaldıktan sonra suçsuz olduğu anlaşılınca salıverilir. Hapisten çıktıktan sonra "artıkın yok iç bi şey, tövbe! Şoparın tövbesi ne kadar olursa işte! Fena kumpasa geldik aga! Neyse akıllandık çok şükür" (s.38) sözlerini sarf eden Hüseyin bu hadiseden iyi dersler çıkarmış gibidir.

1.3. Zaman

Oyun 12 Eylül Darbesinden sonraki dönemi konu alır. Bu durum, Ender'in polisten kaçışında ve arkadaşı Ziya'yla yaptığı telefon konuşmalarında daha net anlaşılır. Polis siyasi suçlarla ilgili çok sıkı bir takibe girmiştir. Mahkemelerde de art arda hükümler verilmektedir. Zübeyde, bir kaç kez ifadeye çağırılmış ancak oğlu Ender'in yerini asla söylememiştir.

Çingenelerin zaman kavramı ise; “Açık unutulmuş bir kapı gibi durur / Zaman burada...” şeklinde verilir. Hızlı bir zamandır, söz konusu olan.

Oyunun ikinci sahnesine zaman atlamasıyla geçilir. Ender, Kargakapı Mahallesi’ne sığınmıştır. Mahallede yaşamın olağan akışında bir günlük süreçte yaşananlar ele alınmıştır.

Üçüncü sahnede ise olaylar, gece vakti yaşanmaktadır. Nehir kıyısında başlayıp Seyyal’ın evine kadar uzanan süreçte vakit epey geç olmuştur. Dördüncü sahnede olaylar, gece mi gündüz mü olduğu belli olmamakla birlikte ‘düğün günü’ olarak ifade edilen bir zamanda yaşanmaktadır. Bir önceki sahneyle aralarında kaç günlük süre farkının olduğu belli değildir. Bir sonraki sahnede düğün gecesi yaşananlar konu edilir. Gün ağarmak üzeridir. Polisler mahalleye baskın yapmıştır. Hüseyin’in yakalanmasından sonra perde kapanır. Perdenin açılmasıyla günün geri kalanında mahalledeki yaşam olanca sıradanlığıyla devam eder. Altıncı sahnede gündüz vakti yaşanan kimi olaylar ele alınmıştır. Mahalleli kadınlar bir evde oturmuş dedikodu yapmaktadırlar. Yedinci sahnede öğle sonrası olmuştur. Bir yandan akşam yemeğine hazırlık yapan bir yandan da fal bakan kadınlar dedikodu yapmaya devam etmektedirler. Günün devamında Nurhayat, oradan ayrılarak Tinke’nin evine gider ve bir süre sohbet eder. Sekizinci sahnede biri sabah diğeri gece yarısından iki kesit sunulur. Sabahki sahnede mahallede Hıdrellez ile ilgili hummalı bir hazırlığın olduğu anlaşılır. Gece yarısı olduğunda ise içki içmekte olan Gurbet, Vasfi ve Necdet’in Seyyal’e ulu orta ilanı aşk ettiği için Kıpti’ye kızmaktadır. Dokuzuncu sahnede olayların günün hangi vaktinde geçtiği belirsizdir. Tinke’nin evinin bahçesinde Tinke ve Ender sohbet etmektedirler. Tinke geçmişinden bahsetmektedir. Tinke ayrıldıktan sonra da Seyyal Ender’in yanına gelir ve uzunca bir süre sohbet ederler. Onuncu sahnede oyunda defalarca bahsedilen Hıdrellez gelip çatmıştır. Kutlamalar devam ederken sahnenin finalinde Seyyal’ın kınasının yapıldığı anlaşılmaktadır.

1.4. Dil ve Üslup

Yazar, oyunda kişileri yerel dil özellikleriyle verir. Çingenelerin Türkçesi kendi aralarında konuştukları ağız özelliklerini yansıtır. Örneğin nihayet, bahar, hayal, hanımefendi, hiç, müteahhit, kahve, haydi, herif, hakikaten, haklı, hep, herhalde, heyecanlı gibi içerisinde ‘h’ harfi bulunan kelimelerin bu ağız özelliğine uygun bir şekilde (niayet, baar, ayal, anımefendi, iç, mütait, kave, aydi, erif, akikaten, aklı, ep, erhalde, eyecanlı) kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte şimdiki ve gelecek zamanın kullanımında da buna benzer bir durum söz konusudur. (eğleniyuz / eğleniyoruz, otururyu / oturuyor, bilmiyum / bilmiyorum, geliyum / geliyorum, yaşıyuz / yaşıyoruz, oluyu / oluyor vs. ve geçen / geçeceksin, deycen / diyeceksin, gelcen / geleceksin gibi).

Dille ilgili dikkat çeken bir diğer husus, Çingenerle özdeşleşmiş ‘abe, beya, abe hey, artıkn, barım, sankim, kopil, gacı gibi kelimelere sıkça yer verilmesidir.

Bu gibi özelliklerin yanında oyun metninde bolca küfürlü konuşmalar ve argo söz de yer alır. Mendepsi, kokona, mangiz, sote, hacılama, yeşillenme, çava, matiz olma, pale, civcivlenme, kuntiz, saloz, pandiz, lafi demleme gibi kelimeleri örnek olarak göstermek mümkündür. Hatta zengin bir adamın peşine takılıp ailesini ve hasta annesini yüzüstü bırakan Zübeyde ile kız kardeşi Tinke’nin konuşmasına ilginç bir şekilde “Türkçe” farkı damga vurur: ZÜBEYDE: Değişmişsin.

TİNKE: Yaşlandım, ondan...! Geliyum.

ZÜBEYDE: Seni kolay bulamam sandım ama... Bıraktığım yerde buluverdim.

TİNKE: Ne aramaya geldin?

ZÜBEYDE: Merak ettim; yerli yerinde misin hâlâ burada mısın..?

TİNKE: Biz burada yaşıyoruz! (Kendi kendine güler)

ZÜBEYDE: Ne oldu?

TİNKE: Güzel Türkçe konuşursun. (s.6)

1.5. Yaşam

Çingene Mahallesi, şehirden uzak, âdetta tecrit edilmiş bir yerdir. Buraya girmek de şehre gitmek kadar kolay değildir. Yaşlı bir Çingene kadın olan ve babasını kaybettikten sonra Bulgaristan’dan Kargakapı’ya göçen yaşlı Tinke, yaşadıkları mahalleyi ve yaşam tarzını şöyle yansıtır:

“Tabi be ya; burası kimin aklına gelirmiş ki? Bak şu sokağın başına. Karakol bilem yok. Oradan burayı üniformalılar giremiyu, biliyu muydun? Bakındın mı çevrene bi? Buralı olmayanı naşurdan şurayı sokmazlar. Kim olsan! İstersen devletin başı.” (s. 8)

Çingene mahallesine gelen bir yabancı oldukça dikkatli olmak zorundadır. Bir yabancı geldiğinde mahalle girişinde duran gençler, hemen onu sorguya çekerler: “kimsin, nereye, kimi aradınız” tarzı sertçe yönetilen sorularla karşılaşmak mümkündür. Aslında bir Çingene olan ancak zengin bir adama kaçtıktan sonra yeni bir yaşam tarzını benimseyen Zübeyde, yarım asra yakın bir zaman diliminden sonra kız kardeşini ziyaret ederken bu tür sorulara muhatap olur. Bir an kovulacağını sanır.

Kardeşini bulduktan sonra çantasını çaldırıldığını geç fark eder. Kız kardeşi Tinke'nin soruşturmasıyla cüzdan bulunur. Kıpti, cüzdanı; “Puntilerin miniği hacılamış. Emen de köşede soteydi neyse. Kusura bakma anım teyze, ne bilsin kızan? Yabancı gördüler tabii.. Mangizebişiy olmamış ama benden sülemesi, buralarda dikkat et teyze; az değil cüzdanın yükü ha!” (s. 8) diyerek Zübeyde'ye verir. Hatta hırsızlığın onlar arasında doğal karşılandığını Seyyal'le sevgilisi Hüseyin arasındaki bir konuşma apaçık gösterir. Ancak dürüst bir genç kız olan Seyyal yine de hırsızlığa karşıdır:

“Hüseyin: Ayrettin Abiylen İstanbul'a gitçez.

Seyyal: Bu Ayrettin Abi de çok oluy. Sen niye gidiyun? Senin işin teybi aşırnak. Götürsün kime satçaksa kendi satsın.

Hüseyin: Senin kafan basmaz işte. Beni insanlarla tanıştıruyu yavaş yavaş. Ep ırsızlığımı yapçak alim yok ya.

(...)

Seyyal: Tabi ya başka iş yap. İrsızdan koca istemem ben. “ (s. 14)

Çingene mahallesinde yaşam, bol şarkılı, hareketli, kavgalı ve eğlencelidir aynı zamanda. Kadınlar genelde bakımsızdır. Dışarıda giyilen kıyafet, çoğu zaman evde giyilenden farksızdır. Uykudan yeni uyanmış olan Seyyal, üzerindeki pijamayla sedire oturur. Sevgilisi Hüseyin çağırınca sırtına bir hırka alarak yanına gider. Bu esnada mahallede şarkı ve eğlence başlamıştır. Mahallenin diğer bir yanında kadınlar bir evin önünde oturmuş, çay içmekte ve hevesle dedikodu yapmaktadırlar. Ayşen ise leğende çamaşır yıkar. Seyyal ve sevgilisi Hüseyin, esrar içerler. (s. 13)

Mahalledeki birçok kişi gibi çalgıcı olan Gurbet, eğlence esnasında başlayan bir kavgayı şu şekilde tasvir eder:

“Kız büle minnacık bir peçeteye ‘benim şarkımı çalar mısınız?’ diye yazmış. Tabi ben biliyum ya angi şarkı; emen çalıverdim. Yanda oturan dallama beyi de megersem kıza yeşilleniye muymuş? Ben şarkıyı çalınca bana bi orozlandı, iyi mi? Allahh.. Bi karıştı ki piyasa.. Masalar, şişeler.. Baktım ki nabüle er şey avada uşuşuyu. Benim klarnete davrandı. Ama erifin kafa bin beş yüz... İki tane geçirdim tabi; ağız burun Çarşamba pazarı. Neysem, polis geldi sonra.” (s. 9)

Mahallenin dışında yaşanan hadiselerden uzak bir yaşam süren Kargakapı ahalisi, kendi dünyalarından olmayanların Çingenelere bakış açısının farkındadırlar. Mahallelilerden biri bu durumu, “Öylelerine buraları yurt mu sanıyusun? Onlara sorsan, bütün bir çakalın uluduğu yer buralar. Dök benzini, yak buradakilerin epsini memleket kurtulsun.” (s.7) sözleriyle ortaya koyar.

Benzer bir şekilde Tinke de “Ne burayı görmeyi isterler, ne de buradan biri gitsin de orda gönlünce yaşasın. Anca kendini unutup onlara benzettin mi yaşarsın. Başka yolu yok.” (s.29) şeklindeki sözlerle mahalle ile dış dünyanın kesin olarak birbirinden ayrıldığını, farklı dünyalar olduğunu vurgular.

Mahallede suç, adeta günlük yaşamın bir parçasıdır. Ender, Seyyal’den gizlendiğini kimseye söylememesini isteyince Seyyal, bu durumu yadırgayarak “Em ne var; buradakilerin yarısı polisten kaçır.” (s.11) der. Hatta mahallede her suç türüyle özel olarak ilgilenen bu alanda uzmanlaşmış kişiler bulunur. Örneğin mahalleye ilk kez gelen Zübeyde’nin cüzdanı çalınca mahalleli kimin işinin olduğunu bilir. Hüseyin İstanbul’a gideceğini söyleyince Seyyal ona “sen neden gidiyorsun senin işin teyp aşırılmak” (s.13) der. Hüseyin’in kaçakçılık yaptığı gerekçesiyle tutuklanması üzerine “Evvelden kızan ne güzel buluyudu yolunu ufak tefek. Ordan teyip aşırıyudu; burdan cüzdan götürüyordu dolduruyordu cebini” (s.18); “Ben gözümle görmediğime inanmam bilirsiniz. Hüseyin’de elimizde büyüdü; bakma. Bi saygısızlık, namussuzluk görmedim iç ondan. Ben inanmam onun ırsızlıktan başka iş yaptığına” (s.28) şeklinde sözler sarf edilmesi mahallelinin teyp, cüzdan çalmak, cepçilik gibi hadiseleri suç olarak görmediklerini göstermektedir. Bu durumu ortaya koyan en çarpıcı örneklerden biri de mahalleli birkaç kadının bir arada bulunduğu esnada Nurhayat’ın hiç kimseye aldırmadan ayakkabı çalmasıdır. Hurda toplarken az giyilmiş bir botu beğendiğini ve satmak istediğini söyleyen Sabire, ortamdan uzaklaşır uzaklaşmaz Nurhayat o ayakkabıyı eteğinin altına saklar:

SABİRE: Adi ben gidiyum. Şunları okutayım da yemek çıksın akşama. Eee? Nurhayat? Nerde ya çizmeler?

NURHAYAT: Ne bileyim ben? Nereye koydunsa orda.

SABİRE: Neyse şimdi arayamaycam onları. Buralardan çıkar, koyarsınız kenara.

NURHAYAT: (Nurhayat sakladığı yerden çizmeleri çıkartır kadınlara keyifle gösterir.) Necdet’e götüreceğim bunları.

FATMA: Allah senin belacığımı vermesin! (s.23)

Yaşamın kavga, gürültü ve patırtıyla olağan akışında devam ettiği mahallede düğünlerin ayrı bir yeri vardır. Komünal yaşam özelliklerinin belirgin olarak ortaya çıktığı bu düğünlerde mahalle, adeta çatısı olmayan kocaman bir eve dönüşür. Zira yapılan düğünün kime ait olduğunun bir önemi yoktur. Sabire'nin "Benim çocuğum deyil ama epimizin düğünü tabi" (s.16) sözleriyle ifade ettiği gibi düğünün sahibi tüm mahallelidir. Küskünlüklerin, dargınlıkların bir kenara bırakılarak herkesin eğlendiği bu düğünlerde Çingene'lere özgü gelenekler de dikkat çekmektedir.

Örneğin düğün esnasında gelinin bir bekârlık kıyafeti düğün meydanında gezdirilir ve evlenmemiş kızlar üzerine dileklerini asar. Düğünlerde dikkat çeken bir diğer husus, alkol tüketimidir. Sadece yetişkinler değil gençler de düğün esnasında içki içmektedir. Üstelik sadece erkekler değil örneğin Seyyal, henüz 17 yaşında olmasına rağmen düğündeki diğer herkes gibi rakı içmektedir.

Mahalle yaşamının asal unsurlarından biri de müzik, dans ve eğlencedir. Bunlar, enstrüman çalma konusunda doğal bir yeteneğe sahip olan Çingeneler için bir yaşam biçimidir. Günün ilk saatlerinden itibaren mahalleyi kuşatmaya başlayan klarnet, keman, kanun ve darbuka sesi, gündelik yaşam için adeta fon müziği teşkil etmektedir. Bu açıdan müzik ve dans Çingeneler için sevinç, öç alma, meydan okuma, kıskandırma gibi duyguların dışı vurumu için bir araç niteliğindedir. Örneğin düğünde başka bir kadına yakın davrandığı için Hüseyin'den ayrılan Seyyal, öyle bir oynar ki herkes bir yana çekilerek onu izler. Gurbet kendini zihinsel ve bedensel açıdan müziğin ritmine bırakan Seyyal'in bu inisiyasyon haline öyle kapılır ki Hüseyin, kıskançlık krizi geçirir ve Gurbet'i bıçaklamaya çalışır.

Geleneksel mahalle kültürünün yaşatılmaya çalışıldığı Kargakapı'da arkadaşlık, aynı çevrede bulunmaktan ötürü içine girilen zorunlu paylaşımdan çok daha fazlasıdır. Zira aynı kaderi paylaşan mahalleli gençler için arkadaşlık; acıyı, kederi, sevinci, varlık ve yokluğu paylaşmaktır. Örneğin Hüseyin'in polisler tarafından aradığını duyan Gurbet, klarnetinin taksitlerini ödemek için zar zor biriktirdiği parayı hiç düşünmeden Hüseyin'e verir. Buna mukabil, Hüseyin yakalandığında elleri kelepçeli olmasına rağmen iki arada bir derede o parayı Gurbet'e klarnetinin parasını ödeyebilsin diye geri verir. Üstelik düğünde kıskançlık krizine giren Hüseyin, Gurbet'in üzerine yürümüş ve onu bıçaklamaya çalışmıştır. Bu açıdan mahallelinin birbirine kin tutmadığı, zor durumlar söz konusu olduğunda yaşanan olumsuzlukların hemen unutulduğu söylenebilir. Mahalleye dışarıdan gelen Ender, kavga etmelerine karşın birbirlerine bu şekilde destek oluşlarını yadırgayınca Tinke, bu durumu şu sözlerle açıklar:

“Kinliği hangi birine tutacaksın burada? Bak sarıldılar kodese götürülürken. Bu işler büle işte; büle olmak zorunda n’apçan? Bu gün olan bu gün unutulcak, mecbur. Bıçak Bursa’da bilendir ama gelir buradakinin canına uzanır. Bıçağa kinlen olmaz, çekene kinlen iç olmaz.” (s.29)

Çingenerler için en önemli ritüellerinden biri olan Hıdrellez, bütün bir yıl boyunca heyecanla beklendiğinden adeta bir bayram gibi kutlanır. Hıdrellez’in gelmesine yakın kadınlar, bütçeleri oldukça kısıtlı olmasına rağmen pazardan aldıkları kumaşlardan yeni elbiseler dikerler. Uğursuzluk getireceği düşüncesiyle de bu elbiseleri Hıdrellez’den önce giymezler. Elbiselerin hazırlanmasından sonra hummalı bir temizlik süreci başlar.

Mahalle baştan sona temizlenir. Kadınlar bir araya gelerek ağda yapar. Sabaha kadar süren eğlenceler için kazan kazan yemekler pişirilir. Oğlak etinden çevirme yapılarak komşulara dağıtılır. Ya gül ağaçlarının dibine gömülen ya da dallarına asılan dilekler, sabahın ilk ışıklarıyla hep beraber nehre atılır. Bütün bir gün boyunca müziğin hiç susmadığı, herkesin dans ettiği Hıdrellez, bir festival tadında kutlanır.

SONUÇ

Firuze Engin bu oyununda Meriç Kıyısı’nda tüm yoksulluk, yoksunluk ve dışlanmışlıklarına rağmen kendilerine özgü bir tarzda yaşamlarını sürdürmeye çalışan Çingenerlerin yaşamlarından bir kesit sunmaktadır. Çingenerlerin günlük yaşamlarını sahneye yansıtarken sosyo-ekonomik durumlarını, kültürel yapılarını, eğitim ve iş olanaklarını da göz önünde bulunduran yazar, yerel dil, ağız ve söyleyiş özelliklerini; Çingenerlerle özdeşleşmiş kimi kelime, kavram ve dilsel yapıları başarılı bir şekilde vermiştir.

Yazarın mekân seçimi, Çingenerlerin yoksulluklarını ve dışlanmışlıklarını ortaya koyacak niteliktedir. Yıkık dökük, baraka tarzında evlerden müteşekkil olan Çingene mahallesi, kendine özgü toplumsal değer ve normlara, bireyler arasında ilişkileri düzenleyen bir iç işleyişe sahiptir. Bu yönüyle dış dünyadan bağımsız oluşuyla dikkat çeken Kargakapı Mahallesi, kendine has bir kültürel alan, örgütsel bağlam ve etno-ırksal bir adacık oluşturmuş gibidir. Düşük eğitim seviyesi, ekonomik yetersizlik, sosyal ve tarihsel alışkanlıklar gibi nedenlerden ötürü mahallede alkol ve uyuşturucu kullanımını yaygındır. Bunun yanında hırsızlık, yankesicilik, kaçakçılık ve adam yaralama gibi nedenlerden ötürü mahalle bireylerinin çoğunun suça bulaştığı ve polis tarafından arandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, adeta mekândan mukimlerine geçen kötü bir miras gibidir. Mekânla var olan, onunla özdeşleşen sosyal bir grubun sergilediği bu davranışların aynı zamanda mekânın öznel ve bağlamsal sürekliliğini, tarihsel süreç içerisinde edindiği niteliği yansıttığı düşünülebilir.

Zaman konusunda ise 12 Eylül Darbesinden sonraki dönemi konu alan yazar, yaptığı bu seçimle olay örgüsünü zenginleştirmek istemiştir. Ancak oyunun konusu, sıkıyönetim baskısı, tutuklamalar, eziyet ve işkence gibi hadiselerin yaşandığı bir dönemde gerçekleşmesine rağmen yazar, bu hadiseleri gerilimi arttırıcı birer unsura dönüştürme noktasında yeterli çabayı sarf etmemiştir.

Oyunun satır aralarında Çingenerin tarih boyunca tekinsiz bir topluluk olarak görüldüğüne, göç ettikleri her yerde ötekileştirilip dışlandıklarına dikkat çeken yazar; zaman, olay ve kişi kadrosunu bu düşünceye uygun bir şekilde kurgulamıştır. Oyunda tarihsel sürece, maruz kalınan baskılara, ötekileştirilmelere, edilen göçlere, göç esnasında ve sonrasında yaşanan bütün zorluklara tanıklık eden bir kuşağın yanında kentsel alanlardan soyutlanmış bir kenar mahallede doğup büyüyen yeni kuşağı temsil eden karakterlere de yer verilerek bu döngünün kuşaklar boyu devam ettiği vurgulanmıştır.

Oyunda dikkat çeken ve yazarın sağlam bir temele oturttuğu husus ise Çingenerin yaşamıdır. Yazar, iletişim tarzları, arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri, barınma koşulları, eğitime ilişkin düşünceleri, aşk, müzik tutkuları, sosyalleşme süreçleri, çalışma yaşamları, umutları, kaygıları, geleceğe dair hayalleri, yaşama bakış açıları; düğün, Hidrellez gibi gelenekleri kısaca Çingenerin kendilerine özgü yaşam tarzlarını başarılı bir şekilde yansıtmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmet Midhat Efendi, *Çengi*, (Letaif-i Rivayat), Kırkambar Matbaası, İst. 1304 (1887).

ALANGU, Tahir *Dünyada ve Bizde Çingene Hikâyeleri*, İst. Nil Yayınları, 1972.

ALTINÖZ, İsmail Haşim, “Osmanlı Toplumunda Çingener”, *Tarih ve Toplum*, S.137, Mayıs 1995, s. 22-29

ALUS, Sermet Muhtar, “Eski İstanbul’da Çingener”, *Tarih ve Toplum*, Sayı: 137, Mayıs 1995, s. 30-33

AYDIN, Hasan, *Türk ve Dünya Yazarlarından Çingene Öyküleri*. İnkılâp Yayınları, İst. 2004.

BERGER, Hermann, *Çingene Mitolojisi*, (Çev: Musa Yaşar Sağlam), Ayraç, Ankara 2000.

KILIÇ, Hüseyin, *Çingenem Çengi Çengi*, Ankara, 1986.

BİLGİSEL, Şevket, *Çingene Serdar*, İst. 1948.

DUYGULU, Melih, “Türkiye Çingenerinde Müzik”, *Tarih ve Toplum*, S.137, Mayıs 1995.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “Çingeneler”, *Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*, (Düzeltilmiş Metin; ayırbasım), s. 1

Hayat Ansiklopedisi, “Çingeneler”, c. II, s. 921.

KAÇAN, Metin, *Ağır Roman*, Metis Yayınları, İst. 1990.

KARAY, Refik Halit, *Yılda Bir*, İst. 1910.

KAYGILI, Osman Cemal, *Çingeneler*, Bilgi Yayınevi, İst. 1972.

OKAY, Orhan, “Osman Cemal Kaygılı”, *Büyük Türk Klâsikleri*, c. XII, s. 281-283

ÖZGENÇ, İlknur, *Osman Cemal Kaygılı Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Yazılarından Seçmeler*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, Erzurum 1976, s.332

Sabahattin Ali, *Değirmen*, İst. 1929.

Selahattin Enis, *Çingeneler*, İst. 1918.

SOLOK, Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, Varlık Yayınları, Tarihsiz, İst., s. 252.

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, “Kaygılı, Osman Cemal”, c. II, s. 586-587.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, “Osman Cemal Kaygılı”, c. V, s. 232.

<http://egekucukkipper.blogspot.com.tr/2013/12/umut-dilek-ve-bekleyis-hidrellez.html>

<http://blog.milliyet.com.tr/sahnedehidrellez/Blog/?BlogNo=411238>

<http://www.themaggar.com/hidrellez-sehir-tiyatrolari/>

<http://ogemigelecek.blogspot.com.tr/2013/04/tyatro-romanlarn-huzunlu-hikayesi.html>

<http://www.yoldakiizler.com/2013/11/hidrellez-tyatro.html>